

Sve su promjene riječi dvovrnsne. U jednim postoji pravilnost, a u drugima ona ne postoji. Pravilne promjene, koje obuhvaćaju sklonidbu i sprezanje, Varon naziva *declinatio naturalis*, a nepravilne, koje obuhvaćaju svako izvođenje riječi, *declinatio voluntaria*. Kao primjer za nepravilnost i nepretkažljivost izvedenica navodi slijedeće pojave: prema *ovis* nastalo je *ovile*, prema *sus suile*, pa bismo i prema *bos* očekivali *bovile*. Međutim, ta se riječ ne koristi, već druga, i to — *bubile*.

Sve se latinske riječi dijele na promjenljive (*verba fecunda*) i nepromjenljive (*verba sterilia*). Prva je vrsta riječi ona koja *declinando ex se parit multas formas*, a druga ona koja *ex se parit nihil*. Promjenljive se riječi dalje dijele po tome jesu li obilježene kategorijom padeža ili vremena, te se po tome dijele na četiri podvrste, po binarnom principu, ovako:

casus	tempus		
+	—	nomina	npr. lector
—	+	verba	legere
+	+	participia	legens
—	—	adverbia	lecte

Latinske glagolske oblike, pak, dijeli Varon po kategorijama vremena i vida ovako:

18

vrijeme vid	prošlo	sadašnje	buduće
nesvršeni	discebam	disco	discam
svršeni	didiceram	didici	didicero

U knjigama 8, 9 i 10 izložena je problematika velike raspre između analogista i anomalista, dakle između onih koji smatraju da u svijetu, pa onda i u jeziku, vlada neka temeljna pravilnost — *ἀναλογία*, i onih drugih koji smatraju da je ta sila nepravilnost — *ἀνωμαλία*. Vidljivo je da je Varon temeljito poznao oba pristupa, a moguće je da je o učenju anomalista slušao od samog Krateta iz Pergama za vrijeme njegova boravka u Rimu. Varon se ipak priklanja umjerenoj analogističkoj struji priznavajući i određene nepravilnosti u jeziku. No, pomnije razmatranje ovih dvaju pristupa, njihovi argumenti i implikacije mogu biti predmetom kojeg drugog napisa.

Ljerka Debuš

Pod imenom „Antika i mi“, prije deset godina, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu djelovao je Klub studenata klasične filologije, o kojemu čitamo u prvom broju časopisa „Latina et Graeca“ iz 1973. godine, i to kako o cilju njegova djelovanja, tako i o njegovu radu do početka 1973. godine. Nakon završenog studija u Zagrebu, potpisani je dužnost predsjednika Kluba predao dotadašnjem potpredsjedniku, ali je stjecajem okolnosti rad Kluba nakon toga zamro. Međutim, posljednje djelo Kluba — časopis „Latina et Graeca“ — nadživio je organizacionu formu iz koje je potekao i, evo već osam godina — i kroz ovaj najnoviji petnaesti broj — živi.

Započeo sam ovom reminiscencijom budući da smatram da se o smislu i načinu prezentacije i prisutnosti antike kod nas može govoriti ako podsjetim upravo na Klub i na časopis. Naime, osobno sam, a vjerujem da mogu to reći i za svoju fakultetsku generaciju, prvi put doista stvaralački komunicirao s antikom upravo u radu u Klubu, što sam kasnije nastavio kroz časopis „Latina et Graeca“, nastojeći da tom akcijom pokažem i smisao i način prezentacije i prisutnosti antike kod nas. Pa ako je ta akcija bila dovoljno prepoznatljiva, onda ne bi bilo potrebno neko daljnje objašnjavanje. Međutim, dakako, neke misli o izvjesnim aspektima tematike antika i mi vjerujem da neće biti suvišne u ovoj prilici.

19

„Tkalčić je historijskom motikom u ruci kopao, a Šenoa išao za njim sa srcem i fantazijom. Tkalčić je rekao: dovre je sezao Kaptol, donle Grič, ovdje je bio Krvavi most, ondje Medvjedgrad, a Šenoa je izveo kanonike, otkrio zlato zlatara Krupića, prolio krv po mostu, izrekao kletvu i jašio zajedno sa Stjepkom Gregorijancem.“

Sedamdesetak nas godina dijeli od tog Matoševa odlomka. Prošlo je stoljeće od atmosfere romantizma iz tog teksta. Pa, iako je vrijeme stubokom metamorfoziralo tu atmosferu, ipak ostaje u našem vlastitom, današnjem životu neki element romantizma koji nam i danas može biti dragocjen da u svojoj mašti oživimo te slike. Međutim, to nije razlog zbog kojega sam citirao Matošev odlomak. Privukao me je, zapravo, time što sam kroza nj osjetio aktivnu svijest o spomeniku, o kulturnoj baštini, odnosno o svojoj vlastitoj baštini koja je upravo bila formirana — kako na razvoju spoznaje o konkretnim ostacima te baštine, koji su bili protumačeni „historijskom motikom“ i historijskom riječju, tako i na onoj interpretaciji „srcem i fantazijom“ i, naravno, pogledom primjerenim aktualnom društvenom trenutku i važećim za taj trenutak.

Očevidno je danas drugo vrijeme, ali i danas postoje uvijek ona dva nivoa na kojima je moguća spoznaja prošlosti i sadašnjosti: racionalni i emocionalni. Nedvojbeno je da se oni često isprepleću.

Kad mislim o emocionalnom aspektu odnosa antike i nas, često se sjetim Vladimira

Nazora i onih njegovih pjesama u kojima je njegova klasička erudicija bila tako plodan vinograd iz kojeg je dobivao najbolje vino. Dovoljno se sjetiti Nazorovih ditiramba. A među njima „Maslina“ zauzima najistaknutije mjesto u procesu shvaćanja odnosa prošlosti i sadašnjosti, antike i nas, antike i Nazora. U vinogradu pjesnikova oca odigrava se vizija *Pallas Athene* koja je „nosila žižak na dlanu... i ruku do sunca dignu i užga tu malenu svijeću“. Međutim, u sadašnjosti, „u tamne i burne noći od zemlje niska svijeća“ gori na pjesnikovu stolu, dok on mirno uza nju sjedi. I uvijek kad je „teško međ ljudima, nastaje začaran krug (potcrtao E. M.), u kojemu okolo žiška, dok noću vihori bjesne, zazeleni se l'jepi vinograd mojega oca ovjenčan maslina v'jencem.“

Na tom općem planu shvaćanja odnosa — antika i mi — neminovno se isprepleću i emocionalno i racionalno. Od tog, gotovo bih rekao alternativnog odnosa koji želi često puta da se prikaže kao alternativni izbor — antika ili mi — vjerujem da ukorijenjivanjem znanstvenih metoda možemo doći do toga da ono racionalno pretvori emocionalne zapreke u emocionalnu otvorenost, te da na kraju dođemo do sinteze: naša antika. U tome je smisao i način prezentacije i prisutnosti antike kod nas.

Na Visu nam je poznata grčka kolonija Issa iz helenističkih vremena. Tu su bili došli Grci iz Velike Grčke i formirali gradsko naselje, te danas još uvijek pronalazimo brojne ostatke njihove civilizacije. Saznajemo i za njihova imena uklesana na nadgrobni stela. Međutim, teško je vjerovati da su ti Grci zadržali svoju autonomnost i autarkičnost kroza sve vrijeme svoje istočnojadranske povijesti. Autohtoni stanovnici, odnosno neki njihovi slojevi, bili su helenizirani, i vjerujem da bi detaljnija istraživanja pružila sigurne dokaze da na nadgrobni stela pod grčkim imenima imamo i domaćeg življa. Pogotovo nam se taj fenomen pokazuje u novom svjetlu, ako su i oni Grci koji su došli iz Velike Grčke bili pomiješani s tamošnjim Ilirima, potomcima nekadašnjih prastanovnika ovih obala. Prema tome, Grci na Visu nisu naši samo po tome što su tu, na našoj obali, u našoj sredini, već i po tome što se u njihovu društvenu strukturu integrirao i dio autohtonog stanovništva našeg teritorija.

U selu Vid kod Metkovića poznati su nam ostaci rimske kolonije Narone. Neki oslobođenici, inače autohtoni ljudi, ulaze s velikom aktivnošću u kulturni profil Narone. Među njezinim građanima bilo je Ilira koji su održavali kult rimskih božanstava, budući da su oni bili izraz urbanog statusa Narone usred širokog ruralnog teritorija. I oni koji su s tog ruralnog, domaćeg, ne-kolonijskog teritorija postajali stanovnici Narone, kolonije, nisu imali razloga da ne nastave s čašćenjem njezinih rimskih božanstava. Višestruki je ekonomski bio interes Narone da zadrži i potencira svoj urbani status i sve ono što on znači i donosi. Nema, dakle, razloga da naronitanske Rimljane ne smatramo svojima.

U ranosrednjovjekovnom Splitu staro romansko stanovništvo i okolni Hrvati započeli su život stoljećima isprepletan, prevladavši prve uzajamne sukobe, nesporazume

i nepoznanice. U toj simbiozi Split je s jedne strane zadržavao svoj romanski *facies*, dok je s druge strane, etnički, postajao hrvatski grad. Prateći taj proces na raznim segmentima gradskoga života možemo uvidjeti kako splitski Romani prelaze sve više u društvenu kategoriju sinonimnu gradu. I nije teško uočiti da Romani nisu više Romani — u povijesnom procesu postali su oni hrvatskim Romanima.

U jednoj sam raspravi u vezi s položajem Afrike u rimsko doba nedavno pročitao: „Fondamentalement, l'Afrique restait maîtresse de son histoire...“ (Y. Thébert, Romanisation et déromanisation en Afrique: Histoire décolonisée ou histoire inversée?, Annales — Économies Sociétés Civilisations, No 1, éd. Colin, Paris 1978). Onaj obrat koji ostaje na nama jest da **antiku kod nas** iz položaja objekta prenesemo u položaj subjekta. Pa ako doista možemo govoriti o našim Grcima, o našim Rimljanima i o našim Romanima, sa svim pozitivnostima i negativnostima njihove povijesne uloge, onda nesumnjivo možemo ne samo govoriti nego i osjećati da postoji i naša antika.

Emilio Marin